

Sabaheta Gačanin, *Pisma* (Uvodna studija o tumačenju pisama kao izvora za opću, kulturnu i književnu historiju), Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Sarajevo, 2018.

U rječniku perzijskog jezika *Logatnāme Dehxodā* uz leksemu ‘inšā’ zabilježena su sljedeća značenja: kreiranje; kreiranje lijepe riječi; pisanje; umjetnost poetskog izražaja; sofisticirano pisanje rimovanom prozom u formi korespondencije; i konačno, svaki vid pisane riječi kojom se želi iskazati umijeće i snaga literarnog izražaja (III/3553).

Na tragu ovoga sasvim je prirodno da je forma rimovane proze koja je obilovala sofisticiranim stilskim ukrasima bila podatan ‘medij’ za prezentiranje autorovog literarnog umijeća u formi pisama, kako zapaža i autorica kada kaže da dobro pismo nije tek puko “sredstvo komunikacije” već “sredstvo demonstracije literarnog umijeća autora” (str. 54).

Interesantno je da se djelo *Munādžāt-nāme*, autora Abdullāha Ansārija (V st./H.), smatra prvim

djelom napisanim u formi rimovane proze na perzijskom jeziku u kojem se autor, kazali bismo, u formi ‘duhovnih pisama’ obraća Bogu. Ova pisma bi u kontekstu tematske klasifikacije pisama o kojoj govori autorica mogli biti “primjeri imaginarnog razgovora između pošiljatelja i primatelja” (str. 95).

Kroz sedam poglavlja knjige – ‘Termin Inša’, ‘Pregled književnohistorijskog razvoja inšaa u islamskoj književnosti’, ‘Značaj pisama kao historijskih izvora’, ‘Poetika munšeata u XVII stoljeću’, ‘Inša topika’, ‘Tematska klasifikacija pisama’, ‘Muhammed/Mehmed Nergisi’, te ‘Završna razmatranja o inšau’ – autorica veoma sistematično nastoji dati cjelovit uvid u stvaralaštvo *inšaa* analizirajući ga sa različitih aspekata: kulturno-historijskog, društvenog, sociološkog, i što je

veoma bitno književno-estetskog aspekta. Ma koliko pisma sadržajno i tematski bila različita nit koja ih povezuje je forma rimovane proze koja je u perzijskoj književnosti dosegla vrhunac. Stoga pisma obiluju leksemima, sintagmama, sofisticiranim biranim stilskim izrazima iz perzijskog jezika – veoma često gotovo nerazumljivim i obrazovanijem recipijentu – koje ‘munši’ vrlo vješto interpolira u jezičke konstrukcije arapskog i turskog jezika. Literarno-estetsko umijeće je ono što primarno pismu daje vrijednost kod recipijenta te će sadržaju biti poklonjena pažnja u onoj mjeri u kojoj su zadovoljeni estetsko umjetnički kriteriji *inšaa*.

Stvaralaštvo *inšaa* zahtijevalo je iznimno obrazovanog ‘munšija’. To se obrazovanje nije ograničavalo samo na vanredno poznavanje tri jezika arapskog, turskog i perzijskog već je ‘munši’, s obzirom na sastavne dijelove pisma – čemu autorica posvećuje posebno poglavlje knjige (str. 33–41) – morao suvereno vladati (*tabahhor*) gotovo svim tradicionalnim islamskim disciplinama (tefsir, hadis, kaligrafija, pravo, književnost...); morao je, dakle, biti intelektualac *par excellence* svog doba.

Posebno vrijedno je sedmo poglavlje posvećeno Muhammedu / Mehmedu Nergisiju, preciznije *Izbor Nergisijevih pisama*

prezentiranih u formi prijevoda, osmanskog izvornika i transkripcije (str. 151–204). Nergisijeva pisma – kako autorica pažljivo uočava – predstavljaju “visoko stiliziranu perzijaniziranu prozu” a u zasebnom poglavlju knjige ‘Jezičke i stilske odlike Nergisijevih pisama’ data je iscrpna analiza elemenata na kojima Nergisi gradi svoj literarni izražaj (121–142). Nergisijev jezički izraz karakterističan je po obilnoj upotrebi arapskih i perzijskih leksema. Veoma često se u njegovim pismima uočavaju pridjevi na perzijskom jeziku dok sintagme, kombinira na sva tri jezika. Premda ova jezička kombinacija, uz obilje stilskih figura, komplicira i usložnjava Nergisijev literarni izražaj ona istovremeno i doprinosi njegovoj autentičnosti i kreativnosti.

Ali ono što Nergisijevim pismima daje dodatnu vrijednost i potvrđuje kreativnost su stihovi na perzijskom jeziku nastali iz pera samog Nergisija ili perzijskih pjesnika kao Urfija, Hafiza, Rudekija (str. 187). Stihove je Nergisi, kao što je bilo uobičajeno u *inšāu*, bilježio u prelaznom dijelu pisma (*tahallus*). U Nergisijevim stihovima zrcalila su se stanja njegove duše dok je stihove perzijskih pjesnika pažljivo birao u skladu sa tematikom pisma i ‘ciljem koji je pismom želio postići.

Kroz prijevod Nergisijevih pisma autorici je, veoma uspješno, pošlo za rukom pokazati jezičko-stilske odlike rimovane proze u Nergisijevim i napose pismima općenito. Uz to, prezentiranje Nergisijevih pisma praćeno je i iscrpnom analizom leksema i jezičkih konstrukcija – uz arapski i turski – i iz perzijskog jezika što predstavlja hvalevrijedan doprinos autorice istraživanjima u oblasti perzijskog jezika i književnosti.

Bez obzira koliko Nergisijeva pisma i napose pisma općenito morala zadovoljavati utvrđenu strukturalnu i književno-estetsku formu ali opet svako pismo se može motriti kao izraz literarne autentičnosti i kreativnosti samog autora koja se ispoljava u odabiru semantičkog spektra leksema iz arapskog, turskog i perzijskog jezika, načinu njihova međusobnog povezivanja i kombiniranja

te interpoliranju stihova najčešće perzijskih pjesnikā. I time se potvrđuje značenje termina 'inšā' kao 'kreiranja lijepe riječi'.

Nesporno je da je autorica Sabaheta Gaćanin uložila ogroman trud ali i iskazala svojevrsnu znanstvenu odvažnost upuštajući se u istraživanje obimne i gotovo neistražene oblasti *inšā* stvaralaštva. Svako poglavlje knjige *Pisma* obiljem pruženih informacija predstavlja inicirajući poticaj za daljnja istraživanja u oblasti koju analizira. Uz to *Pisma* predstavljaju svjedočanstvo jednog vremena jer se na temelju korespondencije mogu pratiti društvena zbivanja kao i kodeks etičkih vrijednosti različitih društvenih slojeva. Stoga će ova knjiga zasigurno obogatiti intelektualna obzorja svakog čitatelja.

Mubina Moker